

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Олена Штефан,

*провідний науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, доктор юридичних наук, доцент
ID ORCID: 0000-0002-6334-0040*

Процес реформування процесуального законодавства, його гармонізації, приведення у відповідність до принципів і стандартів міжнародного права, а також інші процеси, що відбуваються у суспільстві та державі, є тими чинниками, які впливають на потребу перегляду доктринальних визначень категорій цивільного процесуального права. Саме тому у статті проаналізовано теоретичні підходи до визначення поняття «цивільне процесуальне право» та запропоновано його авторське визначення з урахуванням положень чинного законодавства України. На основі аналізу доктринальних підходів запропоновано також авторське визначення предмета цивільного процесуального права.

Ключові слова: цивільне процесуальне право, цивільний процес, цивільне судочинство, предмет цивільного процесуального права

В останні десятиріччя в Україні здійснено серйозну роботу з реформування процесуального законодавства, його гармонізації, приведення у відповідність до принципів і стандартів міжнародного права. Одним із найбільш розроблених питань у теорії цивільного процесуального права є його визначення. Своєю чергою, розвиток науки неможливий без перегляду навіть усталених доктринальних підходів, положень, які можуть змінюватися під впливом зміни законодавства, інформаційних технологій, нових викликів, пов'язаних із розвитком суспільства, соціальними, політичними, економічними процесами, що характеризують певний історичний етап його розвитку.

Незважаючи на те що питання визначення суті цивільного процесуального права привертало увагу таких вітчизняних і зарубіжних учених як А. Т. Боннер, Л. А. Грось, Н. Б. Зейдер, П. Ф. Єлісейкін, В. В. Комаров,

Г. Л. Осокіна, М. К. Треушніков, Н. А. Чечіна, Д. М. Чечот, М. Й. Штефан та інші, останнім часом дослідники не приділяли належної уваги цій основоположній для цивільного процесуального права категорії.

Спеціальна література, здебільшого навчальна, містить різні підходи науковців до визначення терміна «цивільне процесуальне право», які були розроблені й увійшли в теорію цивільного процесуального права у 50–60-х роках ХХ ст. і стали базою для науковців-послідовників. Сучасні визначення цивільного процесуального права ґрунтуються на положеннях старого нечинного законодавства або на положеннях законодавства інших країн (наприклад, РФ). Відтак, є потреба переглянути існуючі в теорії цивільного процесуального права його визначення та узгодити їх із положеннями чинного законодавства України.

Так, Г. А. Терещук виокремила три визначення цивільного процесуально-

го права, які найбільш часто зустрічаються у спеціальній літературі:

- 1) врегульовує процесуальний порядок провадження у цивільних справах, тобто порядок розгляду і вирішення справ про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових та інших правовідносин;
- 2) сукупність правових норм, що регулюють порядок розгляду і вирішення судом цивільних справ, тобто правосуддя у цивільних справах, а також порядок примусового виконання судових рішень. Воно є самостійною галуззю права, оскільки має специфічний предмет і метод правового регулювання;
- 3) галузь права, яка регулює суспільні відносини, що виникають між судом та іншими учасниками процесу під час здійснення правосуддя з цивільних справ [1, 9].

У запропонованих визначеннях зацентровано увагу на процесуальному порядку та видовій належності спірних правовідносин; юридичних наслідків вирішення спорів; складі цивільних процесуальних відносин.

У спеціальній літературі можна зустріти й інші визначення цивільного процесуального права. Так, М. К. Треушніков вважає, що цивільне процесуальне право є галуззю права, яка включає в себе сукупність розташованих у певній системі процесуальних норм, що регулюють суспільні відносини між судом і учасниками процесу в цивільних справах [2, 28]. Дослідник В. В. Ярков визначає цивільне процесуальне право як систему правових норм, що регулюють цивільно-процесуальні дії та правовідносини, які складаються між судом та іншими учасниками процесу при здійсненні правосуддя в цивільних справах [3, 12]. Науковець Т. В. Сахнова розглядає цивільне процесуальне право як галузь права, утворену системою правових

норм, що регулюють діяльність і порядок її здійснення у сфері цивільного судочинства, у першу чергу — у сфері здійснення правосуддя з цивільних справ [4, 18]. На думку С. В. Щепалова, цивільне процесуальне право — це галузь права, яка регулює порядок судового захисту прав громадян та організацій [5, 33]. Додамо, що Я. Ф. Фархтдінов запропонував розуміти під цивільним процесуальним правом систему цивільних процесуальних норм (правил поведінки), що регулюють суспільні відносини, які виникають між судом загальної юрисдикції, мировими судьями і учасниками процесу при здійсненні діяльності із захисту суб'єктивних прав, свобод, охоронюваних законом інтересів громадян, організацій, громадських, державних інтересів, тобто зі здійснення правосуддя в цивільних справах, встановлених державою або міжнародними договорами, забезпечених заходами державного примусу і спрямованих на забезпечення своєчасного та правильного розгляду і вирішення цивільних справ [6, 17].

На думку Г. Л. Осокіної, цивільне процесуальне право являє собою систему цивільно-процесуальних норм, що регулюють суспільні відносини за участю загальних, арбітражних, третейських судів, що виникають у зв'язку та з приводу застосування норм цивільного, сімейного, трудового та інших споріднених з ними галузей матеріального права з метою захисту й охорони суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів суб'єктів матеріальних правовідносин [7].

Такі різноманітні підходи до визначення цивільного процесуального права, на думку Т. В. Степаненко, пов'язані з наявністю в цивільній процесуальній доктрині широкого і вузького розуміння цієї правової категорії. Прихильники вузького тлумачення відносять до цивільного процесу тільки діяльність суду щодо здійснення правосуддя в цивільних справах. Натомість, науковець широке розуміння поняття

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

цивільного процесуального права пов'язує з визначенням, запропонованим М. Б. Зейдером, яке знайшло підтримку серед багатьох учених. Прихильники широкого тлумачення, виходячи з єдності мети і предмета діяльності, спільності принципів, схожості окремих інститутів і процесуальної форми, включають до цивільного процесу діяльність суду та інших органів (третейського суду, адміністративних органів тощо) [8].

Якщо керуватися аналізом наведених визначень цивільного процесуального права, то можна дійти висновку, що дослідники в їх основу закладають, здебільшого, предмет і мету правового регулювання. При цьому сам орган, що здійснює правозастосовну діяльність, здебільшого позначається загальним терміном «суд». Позиція Т. В. Степаненко видається дещо помилковою, оскільки дослідники, які у визначення цивільного процесуального права закладають розуміння предмета цієї галузі права як сукупності відповідних суспільних відносин, інколи включають у його розуміння й додаткові характерні ознаки цивільного процесуального права: учасників розгляду справи, галузеву приналежність спірних правовідносин, стадійність тощо. Відтак, не можна говорити про широке чи вузьке визначення цивільного процесуального права. Натомість можна цілком погодитися із С. В. Васильєвим, який вирізняє широке і вузьке розуміння предмета цивільного процесуального права. На думку фахівця, представники вузького розуміння (А. Т. Боннер, Л. А. Грось, В. В. Комаров, М. К. Треушніков, Н. А. Чечіна, Д. М. Чечот, М. Й. Штефан) вважають, що предмет цивільного процесуального права утворює така сукупність суспільних відносин, яка складається виключно з участю суду загальної юрисдикції. Натомість, прихильники широкого розуміння (Н. Б. Зейдер, П. Ф. Єлісейкін, Г. Л. Осокіна) визначають предмет цивільного процесуального права як ді-

яльність не тільки суду загальної юрисдикції, а й усіх державних і громадських органів (арбітраж, третейський суд, комісії з трудових спорів) щодо захисту суб'єктивних прав і законних інтересів [9, 25–26].

Широке розуміння предмета цивільного процесуального права не мало підтримки та було піддане критиці. Так, А. О. Добровольський вказував, що об'єднувати всі форми захисту права під спільним дахом цивільного процесуального права теоретично неправильно і практично безперспективно [10, 13].

Як зазначають дослідники, в основу вузького тлумачення предмета цивільно-процесуального регулювання (цивільного процесуального права) закладена теза про те, що характер процесуальної галузі права, процесуальних норм визначається природою правозастосовного органу, тобто органу, що розглядає і вирішує юридичну справу [11, 156]. Представники широкого підходу до визначення предмета цивільного процесуального права обґрунтують свою позицію тим, що характер процесуальної галузі права, процесуальних норм визначається природою (характером) не правозастосовного органу, а застосовуваних цим органом норм матеріального права (матеріально-правових норм) [7].

Проблема широкого і вузького розуміння предмета цивільного процесуального права має вирішуватися виходячи із загальнотеоретичного розуміння співвідношення «галузі права» і «галузі законодавства», «права» і «законодавства». Вирішення цієї проблеми пов'язане з філософським розумінням співвідношень зазначених категорій у розумінні не доктрини цивільного процесуального права, а доктрини філософії права. Тому можна погодитися з позицією Т. В. Сахнової, яка також співвідношення широкого і вузького розуміння предмета цивільного процесуального права пов'язувала не з теорією цивільного процесуального права, а з правовою доктриною [4, 37].

Серед різноманіття визначень цивільного процесуального права не можна оминати увагою визначення, запропоноване О. М. Здрок : галузь права (сукупність норм), що регулює цивільне судочинство, під яким розуміють діяльність суду з розгляду і вирішення цивільних справ та примусового виконання рішень органів цивільної юрисдикції [12, 3]. У своєму визначенні дослідник акцентує увагу на цивільному судочинстві, яке розглядає з позиції двох взаємодоповнюваних наукових концепцій (формально-логічної та політологічної).

Відповідно до формально-логічної наукової концепції цивільне судочинство є діяльністю державних органів (судів) щодо конкретизації правових норм у спірних правовідносинах та перевірки правомірності вимог суб'єктів один до одного. Згідно з політологічною концепцією цивільне судочинство визначається як унормована законом діяльність його суб'єктів, спрямована на правозастосовну діяльність державного органу (суду) з метою захисту визначених ними інтересів [12, 3–4].

Саме по собі визначення О. М. Здрок цивільного процесуального права не викликає зауважень. Натомість, запропоноване розуміння цивільного судочинства має свої недоліки.

По-перше, те, що науковець називає «формально-логічною концепцією», є по суті застосуванням формально-логічного методу, оскільки під концепцією зазвичай розуміється система поглядів, понять про ті чи інші явища або процеси, спосіб їхнього розуміння, тлумачення; основна ідея будь-якої теорії, головний задум; ідея чи план нового, оригінального розуміння [13]. А під формально-логічним методом — прийоми і способи пізнавальної діяльності, засновані на законах і формах мислення, що включають різноманітні методи та прийоми пізнання (аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналогія, порівняння, гіпотеза, доказ, певні закони мислення) з метою висунення наукових гіпотез, що

потребують свого подальшого наукового підтвердження [14].

По-друге, якщо виходити зі змісту запропонованого розуміння цивільного судочинства в межах «формально-логічної концепції», то наочним є визначення з позиції суб'єктивного права. Натомість, визначення цивільного судочинства в межах «політологічної концепції» більше ґрунтується на об'єктивному праві. Водночас, розуміння цивільного судочинства з якоїсь однієї позиції буде мати свої недоліки, тому доцільно об'єднати у визначенні обидва підходи.

У цивільній процесуальній доктрині терміни «цивільний процес» і «цивільне судочинство» використовуються як синоніми. Варто зазначити, що термін «цивільний процес», на відміну від «цивільного судочинства», у законодавстві України не використовується.

У теорії цивільного процесуального права немає єдиного підходу до визначення цивільного судочинства, що можна пояснити відсутністю його нормативного визначення.

Можна зустріти такі визначення цивільного судочинства:

- врегульована процесуальним правом сукупність процесуальних дій і правовідносин, що складаються між судом та іншими суб'єктами при розгляді та вирішенні цивільних справ у судах загальної юрисдикції [15, 8];
- порядок здійснення правосуддя з цивільних справ [16, 3; 17, 33];
- урегульована цивільно-процесуальним правом діяльність суду та інших суб'єктів цивільного процесу, а також виконавче провадження [18, 7];
- одне складне правовідношення, що виникає при розгляді і вирішенні цивільних справ [19, 56];
- сукупність правовідносин, що виникають при розгляді та вирішенні цивільних справ [20, 46];
- діяльність і пов'язані з нею правові відносини суду та інших учасників процесу [21, 11–12].

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

Водночас, більшість дослідників у своєму визначенні цивільного судочинства намагаються об'єднати три складові: процесуальну діяльність, процесуальні відносини і процесуальну форму.

Так, В. В. Ярков визначає цивільний процес як урегульовану цивільним процесуальним правом сукупність процесуальних дій і цивільно-процесуальних правовідносин, що складаються між судом та іншими суб'єктами при розгляді та вирішенні цивільної справи судом загальної юрисдикції [3, 6]. Дослідник С. В. Щепалов розуміє цивільний процес як встановлену законом процедуру судового захисту прав громадян і організацій [5, 9]. Науковець М. К. Треушніков під цивільним процесом розуміє порядок провадження з цивільних справ, який визначається нормами цивільного процесуального права [22, 25].

Виходячи з наведених визначень цивільного процесуального права та цивільного процесу (цивільного судочинства) можна зробити висновок, що значна кількість дослідників послуговується терміном «суд загальної юрисдикції». Використання такої термінології не відповідає положенням чинного законодавства України.

Згідно зі статтею 125 Конституції України від 26 червня 1996 року (Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 14) система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації. Конституційне положення отримало своє втілення та конкретизацію у статті 18 Закону України «Про судоустрій України» в редакції від 7 лютого 2002 року. Так, ч. 2 вказаної норми закону встановлено, що систему судів загальної юрисдикції становлять:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди, Апеляційний суд України;
- 3) Касаційний суд України;
- 4) вищі спеціалізовані суди;
- 5) Верховний Суд України.

У результаті проведення судової реформи 2 червня 2016 року Верховною

Радою України було прийнято Закон України № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та Закон України № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (нова редакція) (далі — Закон України), які набрали чинності 30 вересня 2016 року.

Відповідно до оновленої редакції статті 125 Конституції України судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається законом.

Своєю чергою, згідно зі статтею 17 Закону України судоустрій будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності. Найвищим судом у системі судоустрою є Верховний Суд України. Систему судоустрою становлять:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Верховний Суд України.

Для розгляду окремих категорій справ відповідно до закону в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди.

Своєю чергою, у ч. 1 статті 18 Закону України закріплено, що суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення, а у випадках, визначених законом, також за рішенням зборів суддів відповідного суду може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ (ч. 2 ст. 18 Закону України).

Відтак, формулюючи визначення цивільного процесуального права та цивільного процесу (цивільного судочинства), буде доречним уникати уточнень стосовно того, який саме суд розглядатиме цивільну справу.

Цивільне процесуальне право та законодавство зазнають впливу інформаційних технологій, які безпосередньо пов'язані з раціональністю цивільної процесуальної форми вирішення цивільних справ та сприятимуть своєчасному розгляду та вирішенню цивільних справ, а також розширенню мож-

ливостей учасників цивільного судочинства.

Як справедливо зазначає В. В. Ярков, зміна погляду на призначення цивільного процесу (на зміну інструменту захисту прав та інтересів повинно було прийти розуміння процесу як послуги, що надається державою сторонам) і прискоренню діловодства шляхом впровадження інформаційних технологій та створення умов для незалежності судової влади, а також підвищенню довіри до судів і якості правосуддя [23, с. 27].

Якщо поєднати об'єктивний і суб'єктивний підходи, то під цивільним процесом (цивільним судочинством) слід розуміти врегульований нормами цивільного процесуального права порядок (процедуру) розгляду і вирішення віднесених до юрисдикції судів цивільних справ, що складається із сукупності встановлених цим порядком процесуальних дій, спрямованих на досягнення завдань цивільного судочинства.

Своєю чергою, ґрунтуючись на положеннях ЦПК України, безпосередньо на нормах статті 2, під цивільним процесуальним правом слід розуміти галузь права, сукупність і систему правових норм, предметом яких є суспільні відносини, що виникають при здійсненні цивільного судочинства на основі справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ судом з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

При цьому, під цивільними справами розуміються справи, які виникають із широкого спектра правовідносин: цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових тощо, визначених у статті 19 ЦПК України. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Терещук Г. А. *Цивільне право. Конспект лекцій для студентів усіх напрямів денної та заочної форм навчання*. Луцьк : ЛНТУ, 2017. 88 с.
2. *Гражданский процесс : учебник. 4-е изд., перераб. и доп. / под ред. М. К. Треушниковой*. Москва : ИД «Городец», 2011. 815 с. ; *Гражданский процесс: учебник / отв. ред. В. В. Ярков. 8-е изд., перераб. и доп.* Москва : Инфотропик Медиа, 2012. 768 с.
3. Сахнова Т. В. *Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты*. Москва : Волтерс Клувер, 2008. 696 с.
4. Щепалов С. В. *Гражданский процесс : лекции / под ред. Б. К. Таратунина, Е. С. Рочевой*. Москва : Норма : НИЦ Инфра, 2013. 352 с.
5. Фархтдинов Я. Ф. *Источники гражданского процессуального права Российской Федерации : автореф. дис. ... докт. юрид. наук*. Екатеринбург, 2002. 36 с.
6. Осокина Г. Л. *Курс гражданского судопроизводства России. Общая часть : учебное пособие*. Томск : Изд-во Том. ун-та, 2002. URL: <https://lawbook.online/sudoproizvodstvo-rossii-grajdanskoe/predmet-sistemagrajdanskogo-protsessualnogo-31322.html> (дата звернення: 10.01.2021 р.).
7. Степаненко Т. В. § 6. *Поняття та значення цивільного процесу (цивільного судочинства). Стадії цивільного судочинства // Сучасні проблеми цивільного права та процес : навчальний посібник: за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Крашівської*. Харків : Право, 2017. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:WzJBAn2EHfsJ:univd.edu.ua/science-issue/issue/3110+&cd=3&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=avast> (дата звернення: 10.01.2021 р.).
8. Васильев С. В. *Гражданский процесс. Курс лекций*. Харьков : Эспада, 2010. 688 с.

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

9. Гражданский процесс. Учебник. 3-е изд., перераб. и доп. : под ред. В. А. Мусина, Н. А. Чечиной, Д. М. Чечота. Москва : ПБОЮЛ Гриженко, 2001. 544 с.
 10. Процессуальные нормы и отношения в советском праве: в «непроцессуальных» отраслях / И. А. Галаган [и др.] ; науч. ред. И. А. Галаган. Воронеж : Издательство Воронежского государственного университета, 1985. 208 с.
 11. Здрок О. Н. Понятие и система гражданского процессуального права : конспект лекции. Минск : БГУ, 2009. 27 с.
 12. Концепція // Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=3256 (дата звернення: 10.01.2021 р.).
 13. Протасов Н. В. Теорія держави і права. URL: https://stud.com.ua/30968/pravo/teoriya_derzhavi_i_prava (дата звернення: 10.01.2021 р.).
 14. Потапенко С. В., Даниелян А. С., Гелиева И. Н. Судебная система Российской Федерации : учеб. пособие. Краснодар : Кубанский гос. ун-т, 2019. 114 с.
 15. Юдельсон К. С. Вопросы советского гражданского процесса военного времени. Свердловск, 1943. 104 с.
 16. Пучинский В. К. Понятие, предмет, источники советского процессуального права. Москва, 1966. 46 с.
 17. Советский гражданский процесс. Учебник / Боннер А. Т., Гурвич М. А., Курьлев С. В., Марышева Н. И. и др.; отв. ред. Шакарян М. С. Москва : Юрид. лит., 1985. 528 с.
 18. Мозолин В. П. О гражданско-процессуальном правоотношении. Советское государство и право. 1955. № 6. С. 50–57.
 19. Авдеенко Н. И. Механизм и пределы регулирующего воздействия гражданского процессуального права. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1969. 72 с.
 20. Советский гражданский процесс : под ред. К. И. Комиссарова, В. М. Семенова. Москва : Юридическая литература, 1988. 480 с.
 21. Гражданский процесс : учебник : под ред М. К. Треушников. 5-е изд., перераб. и доп. Москва : Статут, 2014. 959 с.
 22. Ярков В. В. Развитие цивилистического процесса в России: отдельные вопросы. Вестник гражданского процесса. 2011. № 1. С. 24–27.
1. Tereshchuk H. A. Tsyvilne pravo. Konspekt lektzii dlia studentiv usikh napriamiv dennoi ta zaочноi form navchannia. Lutsk : LNTU, 2017. 88 s.
 2. Hrazhdanskyi protsess : uchebnyk. 4-e yzd., pererab. y dop. / pod red. M. K. Treushnykova. Moskva : YD «Horodets», 2011. 815 s. ; Hrazhdanskyi protsess: uchebnyk / otv. red. V. V. Yarkov. 8-e yzd., pererab. y dop. Moskva : Yn-fotropyk Medya, 2012. 768 s.
 3. Sakhnova T. V. Kurs hrazhdanskoho protsessa: teoretycheskye nachala y osnovnye ynstytuty. Moskva : Volters Kluver, 2008. 696 s.
 4. Shchepalov S. V. Hrazhdanskyi protsess : lektsyy / pod red. B. K. Taratunyna, E. S. Rochevoi. Moskva : Norma : NYTs Ynfra, 2013. 352 s.
 5. Farkhtdynov Ya. F. Ystochnyky hrazhdanskoho protsessualnogo prava Rossyiskoi Federatsyy : avtoref. dys. ... dokt. yuryd. nauk. Ekaterynburh, 2002. 36 s.
 6. Osokyna H. L. Kurs hrazhdanskoho sudoproizvodstva Rossyy. Obshchaia chast : uchebnoe posobyе. Tomsk : Yzd-vo Tom. un-ta, 2002. URL: <https://lawbook.online/sudoproizvodstvo-rossii-grajdanskoe/predmet-sistemagrajdanskogo-protsessualnogo-31322.html> (data zvernennia: 10.01.2021 r.).
 7. Stepanenko T. V. § 6. Poniattia ta znachennia tsyvilnogo protsesu (tsyvilnogo sudochynstva). Stadii tsyvilnogo sudochynstva // Suchasni problemy tsyvilnogo prava ta protses : navchalnyi posibnyk: za red. Yu. M. Zhornokuia ta L. V. Krasyskoi. Kharkiv : Pravo, 2017. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:WzJBAn2EHfsJ:univd.edu.ua/science-issue/issue/3110+&cd=3&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=avast> (data zvernennia: 10.01.2021 r.).

8. Vasylev S. V. *Hrazhdanskyi protsess. Kurs lektsyi. Kharkov : Эспادا, 2010. 688 s.*
9. *Hrazhdanskyi protsess. Uchebnyk. 3-e yzd., pererab. y dop. : pod red. V. A. Musyna, N. A. Chechynoi, D. M. Chechota. Moskva : PBOIuL Hryzhenko, 2001. 544 s.*
10. *Protssesualnye normy y otnosheniya v sovetskom prave: v «neprotssesualnykh» otrasliakh / Y. A. Halahan [y dr.]; nauch. red. Y. A. Halahan. Voronezh : Yzdatelstvo Voronezhskoho gosudarstvennoho unyversyteta, 1985. 208 s.*
11. *Zdrok O. N. Poniatyie y systema hrazhdanskoho protssesualnoho prava : konspekt lektsyy. Mynsk : BHU, 2009. 27 s.*
12. *Kontseptsiiia // Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=3256 (data zvernennia: 10.01.2021 r.).*
13. *Protasov N. V. Teoriia derzhavy i prava. URL: https://stud.com.ua/30968/pravo/teoriya_derzhavi_i_prava(data zvernennia: 10.01.2021 r.).*
14. *Potapenko S. V., Danyelian A. S., Helyeva Y. N. Sudebnaia systema Rossyiskoi Federatsyy : ucheb. posobyie. Krasnodar : Kubanskyi hos. un-t, 2019. 114 s.*
15. *Iudelson K. S. Voprosy sovetskoho hrazhdanskoho protssesa voennoho vremeni. Sverdlovsk, 1943. 104 c.*
16. *Puchynskyi V. K. Poniatyie, predmet, ystochnyky sovetskoho protssesualnoho prava. Moskva, 1966. 46 s.*
17. *Sovetskyi hrazhdanskyi protsess. Uchebnyk / Bonner A. T., Hurvych M. A., Kurylev S. V., Marysheva N. Y. y dr.; otv. red. Shakarian M. S. Moskva : Yuryd. lyt., 1985. 528 c.*
18. *Mozolyn V. P. O hrazhdansko-protssesualnom pravootnoshenyy. Sovetskoe hosudarstvo y pravo. 1955. № 6. S. 50–57.*
19. *Audeenko N. Y. Mekhanyzm y predely rehulyruishcheho vozdeistviya hrazhdanskoho protssesualnoho prava. Lenynhrad : Yzd-vo LHM, 1969. 72 c.*
20. *Sovetskyi hrazhdanskyi protsess : pod red. K. Y. Komysarova, V. M. Semenova. Moskva : Yurydycheskaia lyteratura, 1988. 480 s.*
21. *Hrazhdanskyi protsess : uchebnyk : pod red M. K. Treushnykova. 5-e yzd., pererab. y dop. Moskva : Statut, 2014. 959 s.*
22. *Iarkov V. V. Razvytyie tsyvylystycheskoho protssesa v Rossyy: otдельnye voprosy. Vestnyk hrazhdanskoho protssesa. 2011. № 1. S. 24–27.*

Надійшла до редакції 20.01.2021 року

Штефан Е. Доктринальные подходы к определению гражданского процессуального права. Процесс реформирования процессуального законодательства, его гармонизации, приведения в соответствие с принципами и стандартами международного права, а также другие процессы, происходящие в обществе и государстве, стали теми факторами, которые влияют на необходимость пересмотра доктринальных определений категорий гражданского процессуального права. Именно поэтому в статье проанализированы теоретические подходы к определению понятия «гражданское процессуальное право» и предложено его авторское определение с учетом положений действующего законодательства Украины. На основе анализа доктринальных подходов предложено также авторское определение предмета гражданского процессуального права.

Ключевые слова: гражданское процессуальное право, гражданский процесс, гражданское судопроизводство, предмет гражданского процессуального права

Stefan O. Doctrinal approaches to the definition of civil procedural law. The process of reforming procedural legislation, its harmonization, harmonization with the principles and standards of international law, as well as other processes taking place in society and the state are the factors that affect the need to revise the doctrinal definitions

of civil procedural law. One of the most developed issues in the theory of civil procedural law is its definition. In turn, the development of science is impossible without reviewing even established doctrinal approaches and provisions.

An analysis of the special literature, mostly educational, led to the conclusion that scholars use approaches to the definition of the term "civil procedural law", which were developed and included in the theory of civil procedural law in the 50s-60s of the twentieth century. Modern definitions of civil procedural law are based on the provisions of the old invalid legislation, or on the provisions of the legislation of other countries (for example, the Russian Federation). Therefore, the purpose of this study was to review the existing definitions in the theory of civil procedural law and their harmonization with the provisions of current legislation of Ukraine.

In the process of researching doctrinal approaches to the definition of civil procedural law, it was found that researchers invest in the definition of the subject, purpose of this branch of law, as well as additional characteristics of civil procedural law (participants, sectoral affiliation, stage, etc.).

The lack of a single doctrinal approach to the definition of the subject of civil procedural law, which is part of the definition of civil procedural law, prompted to study the subject of civil procedural law and propose its author's definition.

Based on the provisions of current legislation, the article presents the author's definition of civil procedural law as a branch of law, set and system of legal norms, the subject of which are public relations arising in civil proceedings on the basis of fair, impartial and timely consideration and resolution of civil cases in order to effectively protect violated, unrecognized or disputed rights, freedoms or interests of individuals, rights and interests of legal entities, the interests of the state.

Keywords: civil procedural law, civil process, civil proceedings, subject of civil procedural law